

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
12

HELSINKI 1998

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 1998

Marja Päivänsalo

Heikki Lähimaa, viipurilainen pankkimies

Heikki Lähimaa (Henrik Lund) syntyi Viipurissa marraskuun 16. päivänä 1890. Hänen isänsä oli toimitusjohtaja Wilhelm Lund ja äitinsä Matilda o.s. Hurmalainen. Lapsuudenkoti sijaitsi Viipurin vanhassa kaupungissa osoitteessa Katariinankatu 13. Jo varhain hänessä heräsi kiinnostus vanhan kaupungin rakennuksiin ja Viipurin historiaan.

Heikki Lähimaan isänsä Abraham Anders Lund oli kotoisin Pohjanmaan ruotsinkieliseltä rannikkoseudulta, Mustasaaresta Vaasan läheltä. Hän tuli nuorena miehenä Viipuriin tullilaitoksen palvelukseen ja solmi avioliiton viipurilaisen Katharina Heikan kanssa. Katharina Heikan isä David Heikka puolestaan oli vanhaa talonpoikaissukua Savitaipaleelta. Kun pitäjällä liikkui laittomia sotaväkeenottajia, mikä oli mahdollista ennen Vanhan Suomen liittämistä muun Suomen yhteyteen, hän joutui näiden saaliiksi, vaikka oli piiloutunut kotitilansa perunakuoppaan. Venäjän armeijan laivastossa hän palveli pakolliset 25 vuotta. Hänen palatessaan kotiseudulleen ei häntä ensinäkemältä tunnettu. Pietarissa hän oli solminut avioliiton sievän nuoren saksalaisen leskirouvan kanssa, jonka oli tavannut päällikkönsä luona. He asettuivat Viipuriin ja ostivat talon Neitsytaniemeltä niillä rahoilla jotka David Heikka oli sotaväessä ollessaan säästänyt ottaessaan viina- ja tupakka-annoksensa rahana.

Abraham Anders Lund kuoli halvauskohtaukseen ennen nuorimman, yhdeksännen lapsensa syntymää. Perhe joutui taloudelliseen ahdinkoon. Katharina Lund sai siihen aikaan harvinaista leskeneläkettä valtiolta. Hän teki myös hienoa liinavaateompelua tilauksesta perheen talouden tukemiseksi. Kerrotaan että kun Viipuriin tuotiin ensimmäiset ompelukoneet – kolme kappaletta, merkkiä Weller & Wilson – Katharina Lundille tuli näistä yksi. Farmor ja mormor Katharina oli kaikkien lastenlastensa ihailema. Luonteeltaan hän oli tasainen ja hyväntahtoinen. Hänellä oli lämmin katse ja vielä vanhanakin hän oli kaunis. Hän käytti sujuvasti ja vaivattomasti neljää kieltä, suomea, ruotsia, saksaa ja venäjää.

Katharina Lundin viidestä pojasta vanhin, Wilhelm otti äitinsä tueksi vastuuta perheen toimeentulosta ja meni viipurilaisen rautakauppiaan Seth Sohlbergin palvelukseen. Eri oppivaiheiden jälkeen hänestä tehtiin liikkeen toimitusjohtaja. Liike oli silloin muodostettu osakeyhtiöksi. Sen osakepääoma oli yksi miljoona markkaa, mikä silloisissa oloissa, v. 1904, oli huomattava summa.

Wilhelm Lund solmi vuonna 1889 avioliiton Mathilda Hurmalaisen, puutarhuri Henrik Hurmalaisen tyttären kanssa, joka oli 18-vuotias, miestään 10 v. nuorempi. Heille

Tilda ja Wilhelm Lund perheineen n. v. 1905.

syntyi esikoispojan lisäksi toinen poika, Wilhelm (Wili) v. 1892 ja tytär Sirkku (myöhemmin Alfthan) vuonna 1899. Wilhelminkin äidinkieli oli ruotsi, Lundin suku piti tiukasti kiinni suomenruotsalaisesta identiteetistään. Ainoastaan Heikki Lähimaa suomensi nimensä suurnimenmuutossa 1936. Tildan äidinkieli oli suomi ja hän kuten hänen sukusakin oli hyvin suomenmielinen. Hänet oli pantu Suomalaiseen Tyttökouluun sen toiselle vuosikurssille ja hän oli sieltä saanut voimakkaita vaikutteita. Hänen serkkujaan toimi Viipurissa ja Kannaksella erilaisissa kansanvalistustehtävissä. Kuuluttiin ruotsalaiseen seurakuntaan mutta kotikieli oli suomi ja lapset pantiin suomalaiseen kouluun. Koti oli harmonoinen. Joskus sota-ajan melskeiden keskellä Tilda Lund totesi tyyneen tapaansa että oli hänen aikansa nyt kokea tällaisia elämän kolhuja kun hänellä aikanaan oli niin hyvä aviomies että ”hää minnuu iha kanto käsillä.” Wilhelm Lund oli kunnioitettu, urallaan menestyvä perheenisä joka hyvin viihtyi perheensä parissa kaipaamatta muuta seuraa. Tilda Lundin mielipaikka Katariinankadun avarassa kodissa oli salin kulmaikkunan äärellä jossa hän istui käsitöineen samalla kadun tapahtumia tarkkaillen. Kanssakäyminen Hurmalaisten suvun ja myös Lundin suvun kesken oli todella vilkasta.

Myöhemmin hankittiin Neitsytniemeltä oma talo perheen kodiksi ja vanhuuden päivien taloudelliseksi turvaksi. Yksityisen palveluksessa ei silloin tunnettu eläkkeitä. Talo sijaitsi vastapäätä Neitsytniemen apteekkia, Pekonkatu 6:ssa (myöhemmin Neitsytniemenkatu). Viihtyisää pihaa, jossa kukkaistutusten lisäksi kasvoi valtava marjapuu, ympäröi neljä asuntoa. Viisi huonetta ja keittiön käsittävä kulma-asunto oli perheen käytössä ja kolmea asuntoa vuokrattiin. Aitoon viipurilaistapaan asukkaita oli kolmesta kieliryhmästä. Isäntäväki ja yhden vuokra-asunnon asukkaat olivat suomenkielisiä, suuressa vuokra-asunnossa asui pitkään Hästön ruotsinkielinen ja pienemmässä saksalainen Dreyerin perhe. Talonmiehen tehtävistä huolehti vuosikymmenien ajan

pihamies Puikkonen, joka vaimoineen asui kellarikerroksen asunnossa, saunaa vasta-päätä. Vielä talvisodan aikana hänen tuli huolehtia talosta ja lämmittää tyhjiä asuntoja ettei talo olisi päässyt kylmenemään ja putket jäätymään vaan asunnot olisivat lämpimiä kun asukkaat palaisivat.

Heikki-pojan koulunkäynti ensin valmistavassa koulussa ja sitten Klassillisessa ly-seossa sujui suotuisissa merkeissä. Ahkeralle, hyvin kirjojensa ääressä viihtyvälle kou-lulaiselle tuli koulunkäynnissä pakollinen koko lukuvuoden kestävä tauko terveydelli-sistä syistä, keuhkokatarrin takia. Siinä vaiheessa hän vaihtoi koulua, hän siirtyi Van-haan yhteiskouluun. Oli helpompaa aloittaa lukio uusissa olosuhteissa ja uusien luok-katovereiden kanssa. ”Siinn o miull poika joka ei oo millokaa aiheuttant mittää huolta muuta ko heikoll terveyvellää” oli Tilda-äidin huoahdus esikoisensa eri elämänvaiheissa, joita hän sai pitkään seurata, sillä hän oli poikansa syntyessä 19-vuotias. Wilhelm-isän oli tapana talvi-iltais-in käydä poikien huoneen ovella tarkastamassa, istuiko Heikki lu-kulampun ääressä pää kirjansa puoleen taipuneena ja pysähtyä ovelle antamaan lyhyt määräys: ”Nyt Henri luistinradalle.” Luistelussa poika kehittyi todella taitavaksi, niin että hän vielä keski-ikäisenä väitti päihittävänsä jälkipolvensa siinä lajissa, jos sopiva tilaisuus tarjoutuisi. Luistellen pitkin Viipurinlahden ja Samolanlahden jäätä saatettiin myöhään syksyllä käydä kesäkodissa Samolan kylässä isän ja poikien yhteisillä retkil-lä, jos oli kierä jää, jos jää jo kantoi eikä vielä ollut tuiskuttanut lunta. Myöhemmin oli jääpallo-otteluiden seuraaminen Salakkalahden luistinradalla talvisunnuntaiden mie-luisa harrastus.

Vanhassa yhteiskoulussa hänet valittiin toverikunnan puheenjohtajaksi. Hän piti kou-lun legendaariselle johtajattarelle Viola Relanderille lennokkaan puheen tämän täyttä-essä viisikymmentä vuotta:

”Väliin tuntuu kuin väistyisivät kaikki varjot ja elämän päiväyt olisi niin kultaisen kir-kas, kuin säteilisi hoitoisa taivas loppumattoman sinisenä valomerenä – – – kuin tau-koisi taistelu, asettuisi alituinen pyrkiminen, katoaisi hetkeksi kaikki ristiriidat ja sora-äännet lakkaisivat soimasta – – – kuin vaihtuisi arkipäivä suureksi juhlaaksi – – – Meillä on nyt sellainen sydänten yhtymishetki.

Johtajatar! Täyttäessänne tänään 50 vuotta ovat ystävänne ja toverinne läheltä ja kau-kaa ympäröineet Teidät ystävyiden, rakkauden ja ymmärtämisen tunnustuksin ja kaik-kien hyvien ja kauniiden toivojen upeilla ruusuilla. Sallikaa minun, toverikuntamme puolesta, tähän riemuseppeleeseen kiinnittää vaatimaton kiehkura. Sen kukat ovat kainoja eivätkä muuta pyydä kuin saada nyt riemupäivänne tulkita nuorten sydäntemme vilpit-tömät tunteet. – – – Nuorekas, lämmin sydämenne on aina ollut meille avoin. Se on tah-tonut ja myös osannut ymmärtää tekojamme ja vaikutteitamme. Ja juuri sillä se onkin sydämemme voittanut. – – – Ja minkälaiseksi muodostuukaan tulevaisuus meille kai-kille – myrskyjäkö se tuo mukanaan vai uutta onnen aikaa – se vaan on varmaa että Tei-dän muistonne on valoisana säilyvä sen nuorison rinnassa jolle olette antaneet par-haimman mitä ihminen antaa voi: elämäntyön ja sydämenne lämmön.

Kunnioitettu Johtajatar! Koko toverikunta sekä laaja oppilasparvi toivoo vilpittömin mielin että vielä kauan saisitte olla keskuudessamme. Karut ovat Karjalan kunnaat ja yhä synkkenee sen taivas, mutta se kylvö jonka kylvitte Karjalan lasten sydämiin on kerran kantava kultaisen viljan. Elähyttäköön ja lämmittäköön Teitä tämä tieto senkin jälkeen kun viimeinen lehti tämänpäiväisistä kukistanne on kuihtunut.”

Heikki Lähimaa kirjoitti ylioppilaaksi v. 1910. Syksyllä alkoivat opinnot yliopistos-sa. Aineyhdistelmään kuuluivat germaaninen ja slaavilainen filologia, estetiikka ja ny-kyiskansain kirjallisuus sekä taidehistoria. Vuosina 1911–14 hän teki opintojen vaati-mat matkat Saksaan ja Venäjälle sekä myös Ruotsiin. Opiskelun ohella hän osallistui

Ylioppilas v. 1910.

Elsa Lähiman

ylioppilaselämään Wiipurilaisessa osakunnassa ja nautti pääkaupungin rikkaasta kulttuuritarjonnasta: taidenäyttelyistä, teatterista ja konserteista. Opiskelijat saivat näihin edullisia pääsylippuja. Taidehistorian laitoksella voi käydä kehittämässä omaa piirustustaitoaan.

Hän valmistui filosofian kandidaatiksi v. 1915 ja sai silloin myös maisterin arvon. Sen jälkeen oli vuorossa kasvatusopin tutkinto ja auskultoiminen Normaalilyseossa lehtorin virkoja varten. Sen suoritettuaan hän toimi ensin Helsingissä ja sitten Kuopiossa saksan kielen ja venäjän kielen opettajana kunnes hän teki täydellisen alan vaihdoksen ja antautui pankkialalle. Filologia pysyi silti harrastuksena koko elämän ajan. Työpöydän kulmalla pankissa oli kodin kirjahyllystä tuotu latinan sanakirja, josta tutkittiin sanojen etymologiaa. Helsingissä löytyi Viipurissa tuhoutuneen tilalle pääkonttorin kirjahyllystä vastaavanlainen sanakirja jälleen työpöydän kulmalle. Kukaan muu ei sitä koskaan käyttänyt ja niinpä hän eläkkeelle lähtiessään ilmoitti hymyillen vievänsä tämän nyt mukanaan ellei kellään ole mitään sitä vastaan. Eikä kenelläkään ollut mitään sitä vastaan.

V. 1919 Heikki Lähimaa solmi avioliiton kihlattunsa Elsa Ehderin kanssa. Elsa-morsiamen vanhemmat olivat Baltian saksalaisia ja perheen kotikieli oli saksa. He olivat päättäneet jäädä Suomeen ja määrätietoisesti he panivat kaikki viisi lastaan suomalaiseseen kouluun, Vanhaan yhteiskouluun. Kauppaneuvos Hallenberg oli aikanaan kutsunut Elsan isän, Robert Ehderin valvomaan Tammisuolle rakennettavan tiilitehtaansa rakentamista ja sen valmistuttua Robert Ehder toimi sen isännöitsijänä vastaten tehtaan tuotannosta. Perhe oli musikaalinen ja johdatti Heikki Lähimaan musiikin maailmaan. Elsa oli ylioppilastutkinnon jälkeen aloittanut pianonsoiton opiskelun Helsingin Konservatoriossa, mutta ajan tavan mukaan omistautui kodilleen ja perheelleen avioliiton solmimisen jälkeen. Heidät vihittiin Pietari-Paavalin kirkossa vain lähiomaisten läsnä-

ollessa, sillä kumpikaan ei ollut suurten seremonioitten ystävä – Heikki Lähimaa ei koskaan suostunut viettämään merkkipäiviäänkään.

Koti perustettiin K.O.P.:n taloon ja Heikki Lähimaa toimi myös talon isännöitsijänä. Elsa-rouvan myötäjäisinään kotiin tuoma Rönisch-merkkinen piano oli ahkerassa käytössä, sillä hän alkoi opettaa pianonsoittoa suvun nuorisolle oman soittonsa lisäksi. Perheeseen syntyi kaksi lasta, tytär Marja ja poika Antti, joka kuoli nuorena. Tyttären ristiäisiin isoisä Wilhelm saapui frakkiin pukeutuneena ja opetti nuorelle isälle viipurilaista pukeutumisetikettiä: ”Muista, ristiäiset, häät tai hautajaiset – aina frakki.” Nuoren äidin sisaruksista muodostettu trio juhlisti tilaisuutta esittämällä Händelin Largon. Pastori Pentti Mäkelä, vanhempien koulutoveri ja ystävä, löysi sanoillaan tien kuulijakuntansa sydämiin, sillä tilaisuuden tunnelmaa muistelivat läsnäolijat vielä silloin kun itse kastettava oli saavuttanut keski-ikä.

Elsa Lähimaa jatkoi painonsoiton opiskelua yksityisopettajan johdolla tavoitteenaan suorittaa pianonsoiton opettajan tutkinto. Vakava sairaus keskeytti opinnot ja useita vuosia sairastettuaan hän kuoli sodan aikana tuberkuloosin uhrina.

Kansallis-Osake-Pankki perustettiin v. 1889 edistämään Suomen kansan enemmistön aineellista ja sen kautta henkistä nousua. Silloisissa oloissa oli myönteinen kehitys vaarassa pysähtyä ja kansan enemmistö oli jäädä riippuvaksi ruotsinkielisestä vähemmistöstä. Kansallis-Osake-Pankkia on usein kutsuttu suomalais-kansallisen liikkeen lapseksi.

Jo v. 1890 perustettiin K.O.P.:n konttori Viipuriin. Konttori avattiin Piispankatu 6:ssa heinäkuussa 1890. Vuodesta 1901 lähtien se toimi omassa talossaan Torkkelinkadun ja Tavastinkadun kulmassa. Talon oli piirtänyt arkkitehtitoimisto Usko Nyström – Petrelius – Penttilä.

Tämän konttorin palvelukseen Heikki Lähimaa tuli v. 1918, ensin prokuristiksi, sitten kolmanneksi esimieheksi ja joitakin vuosia myöhemmin toiseksi esimieheksi. Pankkityön ohella hän toimi kaupungin tilintarkastajana, samoin tilintarkastajana mm. Karjalan Kirjapainossa ja Repolan sahalla. Vuodesta 1930 hän toimi myös Viipurin suojeluskunnan talouspäällikkönä.

Työpäivät pankissa venyivät usein pitkiksi, esim. uudenvuoden aaton vietti koko henkilökunta alkuvuosina työn merkeissä. Aikaa jäi myös harrastuksille, postimerkkeilyyn ja valokuvaukseen. Lauantai-iltaisin rentouduttiin kotiin kokoontuneen skruuviseurueen parissa. Harrastuksista tärkein oli kuitenkin metsästys. Metsästyskauden aikana vakiintunut seurue ajoi lauantaina työajan päätyttyä tutuille seuduille Viipurin lähistölle jänisjahtiin. Usein oli määränpäänä Eino Hevonpään maatila Kämärällä. Retken tuloksena riippui monella pihanpuoleisella parvekkeella jänis, jonka vatsaontelo oli puhdistettu ja täytetty havunoksilla. Perheen urakkana oli sitten sen jänispaistin syöminen, kun se ensin ennen valmistusta oli riippunut mureaksi.

Heikki Lähimaa ei koskaan tuonut työkiireitään kotiin. Hymy silmäkulmassa hän selitti vieraille kotiaan esitellessään että tässä on sitten koti jossa ei ole työpöytää isännälle. Perheelle liikeni aina aikaa. Kun radio yleistyi ja lähetykset paranivat, hankittiin varsin laadukas radio, koska haluttiin kuunnella sinfoniakonsertteja kotimaasta ja ulkomailta. Wienin Filharmonikkojen konsertti oli odotettu tapahtuma. Joskus toiveissa petyttiin, kun sääolosuhteet, lumipyry tai sankka sumu aiheutti niin paljon häiriöitä, että radio oli napsautettava kiinni. Kirjallisuuden hankinnoissa oli etusijalla kirjallisuus jolla on pysyvä arvo. Suuret saksalaiset kertojat olivat ehkä ensisijalla mutta myös venäläiset löysivät paikkansa ja englantilaisesta kirjallisuudesta oli ykkössijalla Dickens. Kotimaisen kirjallisuuden kehitystä seurattiin ja sen klassikoista olivat suosikkeja Noramo ja Aleksis Kivi.

Säännöllisin väliajoin tehtiin kävelyretki Neitsytniemelle, jossa Tilda-mummo asui entisessä kodissaan kotiapulaisensa kanssa. Istuttiin teepöydän ääressä, käsiteltiin poliittiset tapahtumat, perheen ja suvun asiat ja talon tarvitsema huolto. Teepöydässä oli tarjolla hyvää pullaa, piparkakkuja ja hapankermakakkua, aina saman reseptin mukaan leivottuja, ja useimmiten myös kristalliskoolillinen pusuja, suuria marenkileivoksia. Paluumatkalla saattoi Linnansilta olla auki laivaliikennettä varten ja jouduttiin jonkin aikaa seisomaan sillalla ja odottelemaan.

Suojeluskunnan toimintaan Heikki Lähimaa osallistui kohta sen perustamisvaiheessa. Talvella 1918 joukko punakaartilaisia tunkeutui perheen ruokavarastoon ottaen sieltä omavaltaisesti suuren määrän elintarvikkeita, mm. Wilhelm Lundin erikoisruokavaliota varten varattuja vihannesumpioita. Hänen Heikki-poikansa joka yleensä hyvin hallitsi mielenliikkeensä tokaisi suuttuneena että vielä koittaa aika jolloin ryöstäjät joutuvat tällaisista teoistaan vastuuseen. Tunkeutujat pakottivat hänet mukaansa ja veivät suoraa päätä vankileirille. Hän joutui siellä olemaan melko pitkään kunnes kuulustelujen ja tutkimusten jälkeen lopulta vapautettiin. Elsa Ehder, hänen morsiamensa haki hänet leiriltä ja vei varmuuden vuoksi turvaan Tammissuolle vanhempiensa luo. Siellä hän viipyi kunnes olot olivat rauhoittuneet.

Suojeluskunnan harjoituksissa Heikki Lähimaa keskittyi harrastamaan pienoiskivääriammuntaa ja kotiin kertyi useita palkintolusikoita.

Sk. korpraali Heikki Lähimaa nimitettiin Viipurin suojeluskunnan talouspäälliköksi v. 1930. Suojeluskunnan talouden perustana oli vuosittain kaupungilta saatu määräraha, lisäksi lahjoitukset, sitoutumismaksut ja kannatusmaksut. Varojen keräyksestä huolehtiminen yhdessä rahainkeräystoimikunnan kanssa kuului talouspäällikön tehtäviin. Lisäksi hänelle kuului kirjanpito, varushankinta sekä varusteiden ja aseistuksen jakelun valvominen. Hän oli suojeluskunnan hallussa olevan talon isännöitsijä ja huolehti varastojen ja kaluston hoidosta ja korjauksesta. Kaikessa tässä oli kansliahenkilökunta apuna. V. 1930 vallinneen vaikean taloudellisen tilanteen takia oli kaikin keinoin varmistettava suojeluskunnan taloudellista asemaa. Laajennettiin ja tehostettiin kolmi-vuotissitoumusten keruuta ja saatiin siihen mukaan suojeluskuntaa kannattavia paikkakuntalaisia entisten lisäksi. Seuraavana vuonna uusittiin taisteluväline- ja varuskirjanpito ja suoritettiin perusteellinen tarkistus suojeluskuntalaisten hallussa olevista varusteista. Aseiden huoltoon kiinnitettiin suurta huomiota, vuoden 1932 aikana tarkastettiin ja luokiteltiin 92 % kivääreistä, 1260 kappaletta.

Inventaarion arvoa pudotettiin koska monet omaisuuteen kuuluvat esineet oli laatuun ja aikaan nähden arvioitu liian suureksi arvoltaan.

Viipurin suojeluskunnan kanslia toimi kaupungilta vuokratussa kiinteistössä osoitteessa Harmaiden veljesten katu 6. Harjoitustiloja oli eri puolilla kaupunkia. V. 1937 nimitettiin talotoimikunta jonka tehtävänä oli tutkia tarkoin eri mahdollisuuksia suojeluskunta- ja Lotta Svärd -järjestöjen oman yhteisen talon rakennuttamiseksi joko korjaamalla tai rakentamalla. Talouspäällikkö oli talotoimikunnan jäsen, samoin myös talotoimikunnan keskuudestaan valitseman pienemmän toimikunnan jäsen. Harkittiin useita ehdotuksia, mm. Pohjoismaiden Yhdyspankin Viipurin toimitalon ostamista ja kunnostamista. Talouspäällikkö muistutti siitä että suojeluskunnan menot olivat suuret kasvavan koulutustarpeen takia. Hänen ehdotuksensa oli että ostettaisiin kaupungilta nykyisin vuokralla oleva ja lisäksi viereinen tontti. Ylärakennus purettaisiin ja sen tilalle rakennettaisiin uusi talo.

V. 1938 Heikki Lähimaa valittiin Viipurin suojeluskunnan esikunnan varajäseneksi. Kesäkuun 1. päivänä 1939 pidettiin Viipurin suojeluskunnan ylimääräinen kokous, Paikallisesikunta oli monien tiedustelujen ja pitkäaikaisen harkinnan jälkeen tullut siihen

tulokseen että suojeluskunnalle oli edullisinta ostaa Viipurin kaupungin sille 125.00 markan hinnasta tarjoama tontti n:o 52, Repolan kaupunginosan korttelista 20, sekä rakentaa sille oma talo. Talouspäällikön ehdotuksesta keskusteltiin uuden suojeluskuntatalon rakentamisesta ja päätettiin valtuuttaa paikallisesikunta edelleen ajamaan asiaa ryhtymällä kaikkiin valmistaviin toimenpiteisiin kuten talon suunnitteluun ja mahdollisen piirustuskilpailun järjestämiseen. Kun valmistavat toimenpiteet oli suoritettu voitiin suojeluskunta kutsua uuteen kokoukseen asiasta lopullisesti päättämään.

Talvisodan alkaessa pääosa Viipurin K.O.P.:n konttorista siirrettiin Mikkeliin. Heikki Lähimaa jäi hoitamaan Viipuriin jäävää konttoria viiden virkailijan ja vahtimestarin kanssa. Perhe lähetettiin turvaan Ranta-Toivalaan Kuopion lähelle. Liikuntavammaisen Tilda-äiti sai veljentyttärensä ja kotiapulaisensa kanssa turvapaikan läheltä Mikkeliä. Perheen uskollinen kotiapulainen jäi vähäksi aikaa mutta lähti sitten kotiseudulle Lappeelle. Tärkeä perheenjäsen pystykorva Hara pelkäsi pommituksia siinä määrin, ettei voinut kauan olla isännän seurana. Perheenisä joutui selviämään yksin. Kaupoista sai säilykkeitä ja sopivan tilaisuuden tullen voi ruokailla Lehtovaarassa tai Espilässä. Aamupäivisin lentelivät usein "Molotovin varikset" ja oli suojauduttava pommisuojaan toimivaan pankkiholviin. Siitä syystä pankkia pidettiin avoinna illalla kello yhdeksään. Kotia uskalsi lämmittää vasta työajan päätyttyä. Kovien pakkasten jatkuessa talo kylmeni, vesijohtoputket menivät osittain rikki ja lopulta lämpöä oli asuinhuoneissa vain kuusi astetta. Silloin täytyi muuttaa pankkiin asumaan. Koko henkilökunta oli kaikesta huolimatta reippaalla mielellä. Omasta puolestaan Heikki Lähimaa piti itseään etuoikeutettuna kun sai olla Viipurissa vaikka myönsi että kaupunki näytti paikatellen aika surkealta.

Helmikuun 3. päivänä oli Viipurissa ankara pommitus ja myöskin K.O.P.:n konttori joutui sen kohteeksi. Pommi putosi pankkisaliin kolmen kerroksen läpi ja räjähti vasta pankkiholvin katon kohdalla. Heikki Lähimaan veli joka toimi sodan aikana Viipurin suojeluskunnan asepaljalla ilmoitti tapahtumasta perheelle varovaisin sanakääntein, samoin äidilleen. Sisarelleen hän kuvaa tapahtumaa yksityiskohtaisesti:

"Kun muuten katsoo Kansallispankin sisustaa nykykunnossa, tuntuu suorastaan mahdolltomalta, että yksikään siellä olleista pelastui. Pommi tuli suoraan välikerrosten läpi, arvioivat 500 kg pommiksi, putosi noin metrin päähän siitä ovesta josta tullaan toimistoon sisälle, siis holvin katolle, räjähti siinä, silpoi toimiston hangolla korjattavaksi silpuksi jokseenkin ja pudotti holvin noin 60–70 cm paksuisen kivikaton holvissa oljoiden joukkoon palasina. Rikkoi vielä vesijohtoputket siellä niin että Heikkikin joutui makaamaan pitkän ajan jääkylmässä vedessä. On siinä kärsimistä kerrakseen, mutta kaikesta sitä näkyy hengissä selviävän. Holvissa oli kai 7 henkeä, miehiä Heikki ja vahtimestari, hän sai rautaisen välioven päähänsä ja kuoli. Heikki joutui toisen puolikkaan alle puristuksiin, mikä ehkä oli onni, sillä se suojasi kai osittain. Kyllähän hän kovin murjottu on, luultavasti kylkiluita vahingoittanut, sekä koko ruumis niin hellänä, että hän ei voi juuri liikutella itseään."

Kaikki onnettomuudessa haavoittuneet vietiin Viipurin sairaalaan joka oli sijoitettu entisen mielisairaalan tiloihin. Siellä todettiin aivotärähdys, ruhjevammoja joka puolella, katkenneita kylkiluita ja muuta pientä, mutta jalat eivät olleet menneet poikki, ainoastaan kovan puristuksen takia pitkään vaikeasti liikuteltavat. Viipurista toipilaat siirrettiin Parikkalaan jossa oli rauhallista lepäillä Viipurin jatkuvan pommitusuhan jälkeen.

Maaliskuun lopulla hän pääsi sairaalasta vain hiljaa kävellen kepin varassa ja ja vielä väsyneenä. Hän matkusti ensin Mikkeliin, jonne vähän perheen vaatteita oli viety pankin tavaroiden mukana ja aikoi jatkaa matkaa Kuopioon perhettä tapaamaan, mut-

Heikki Lähiman työpöytänsä ääressä K.O.P.:n pääkonttorissa 1950-luvun lopulla.

ta huomasi tarvitsevänsä erikoislääkärin apua korvalleen jonka tärykalvo oli onnettomuudessa vaurioitunut ja joutui matkustamaan Helsinkiin. Huhtikuun alussa hän pysyi alottamaan Viipurin K.O.P.:n konttorin lopettamiseen liittyvät työt Lahdessa. Työtä oli ylenmäärin, mutta se saatiin loppuun suoritetuksi syyskuun alkuun mennessä.

Rauhan solmimisen jälkeen hän totesi kirjeessään perheelleen että koti on mennyt, ominaisuus samoin. Mutta ei meillä ole mitään hätää. Pienen kodin saamme kyllä pysyyn kun vain tietäisimme mihin sen perustamme. Pankki on jo sijoittanut osan Viipurin konttorin henkilökuntaa ja on todennäköistä että se hänetkin sijoittaa.

Syyskuussa 1940 Heikki Lähimaa nimitettiin K.O.P.:n pääkonttoriin haarakonttorien tarkastajaksi. Perustettiin uusi koti. Saatiin valita asunto kolmesta eri talosta – Helsingissä ei silloin ollut asuntopulaa. Työsuhdeasunto oli tarjolla Eirassa, Vanhan kirkon puiston kulmauksessa tai Kruunuhaassa. Valittiin Kruunuhaka koska vastanimitetty pankkitarkastaja oli siellä asunut opiskeluvuosinaan. Molemmat muut ehdolla olleet talot vaurioituivat pahoin Helsingin pommituksissa mutta Kirkkokatu 5. säilyi ehyenä koko sodan ajan. Tehtiin periaatteellinen päätös ettei enää hankita kirjoja vaan turvaudutaan kaupunginkirjaston kokoelmiin, mutta päätös ei oikein pitänyt. Alkusysäyksen kirjahyllyjen hankkimiselle antoi Viipurin K.O.P.:n yllätyslahja syksyllä 1940: Aleksis Kiven kootut teokset kauniina kokonahkasidoksina. Kävelyretket suuntautuivat nyt Kai-vopuistoon, Eiraan tai Kasvitieteelliseen puutarhaan.

Haarakonttorien tarkastajan vastuualueena oli koko maa, Helsinkiä lukuunottamatta. Matkoilta tuli tervehdyksiä aina Äänislinnasta ja Aunuksesta saakka. Työ oli antoisaa, vaikka matkustaminen sota-ajan kulkuneuvoissa usein hankalaa.

Keväällä 1942 tarkastusmatka suuntautui Viipuriin ja silloin järjestyi myös mahdollisuus käydä Samolassa, kesäkodissa jonka Wilhelm Lund oli vuosisadan vaiheessa perheensä käyttöön hankkinut. Hän päätti viettää nuorisonsa kanssa pari lomaviikkoa siellä. Rakennukset olivat käyttökelvottomassa kunnossa mutta naapuriperheeltä liiken pienoinen kesähuone jonne joten kuten ahtauduttiin. Ruoka valmistettiin venäläisväestön rakentamilla tulisijoilla ulkona. Tukevasti muurattu jääkellari oli jäljellä, se oli lähellä riehuneiden Lassinsaaren taistelujen aikana toiminut sidontapaikkana. Suunniteltiin tulevaisuutta, arvioitiin mitä rakennuksille voitaisiin tehdä. Katkennut pihatammi saatiin vedetyksi pienen huvilan puoleksi sortuneelle lasiverannalle suojaan, sitä varten että siitä myöhemmin voitaisiin teettää huonekaluja sukulaisperheen huonekalutehtaassa. Leikattiin mustaherukkapensaat ja kuohkeutettiin maa. Venekuuriin oli tulut täysosuma ja Heikki Lähimaa löysi lautasilpun joukosta aikoinaan joululahjaksi saamansa Tähti-nimisen veneen keulaosan ja ilahtui löytämästään kun sai nyt kiskoa vanhan palvelijansa kunnialliseen lepoon lehtikasan alle. Saatiin lainaksi vene kalastusta varten ja kala söi hyvin. Heikki Lähimaa uistelemassa Samolanlahdella oli aikanaan paikkakuntalaisille tuttu näky. Viipurilaistaistelija Torsten Tisell joka asui paikkakunnan koululla ikuisti hänet kerran viehättävään miniatyyrimaalaukseensa. Todettiin että kalakanta oli taitanut lisääntyä, niin hyviä olivat saaliit. Kun palattiin Helsinkiin oli mukana suuri kantamus Samolan meritulessa kuivatettuja hauen selkämyksiä.

Kesällä 1944 hän solmi uuden avioliiton laulajatar Inkeri Hyvärisen kanssa. Koti täyttyi jälleen musiikista, tällä kertaa laulusta pianosäestyksineen. Aikanaan saivat Heikki Lähimaan lapsenlapset Inke-tädistä sydämellisen isoäitihahmon.

V. 1947 Heikki Lähimaa nimitettiin K.O.P.:n johtokunnan varajäseniksi ja seuraavana vuonna sen varsinaiseksi jäseneksi. Tässä työssä hän voi käyttää hyväksi sitä haarakonttoriverkoston asiantuntemusta minkä oli saavuttanut toimiessaan haarakonttorien tarkastajana. Hänet nimitettiin myös Rauma-Repolan hallintoneuvoston jäseneksi sen perustamisesta lähtien.

Kun uuden kesäkodin hankkiminen 1940-luvun lopulla tuli ajankohtaiseksi, oli tärkeätä löytää se paikasta jota ei menetettäisi missään tilanteessa. Heikki Lähimaa ajatteli että sellainen paikka olisi Päijänteen länsiranta. Jos se menetetään, menee koko Suomi. ”Sataprosenttinen harkinta” oli impulsiivisen Inkeri-vaimon kommentti tällaisissa tilanteissa. Toivottu paikka löytyi Padasjoen pitäjältä Kellosalmen rannalta. Kaunis näköala Päijänteelle, rantaviivaa yllin kyllin, vaatimaton mökki saunoineen ja ympärillä Päijänteen rantojen koivikkoa ja kuusimetsiä loputtomasti ja ennen kaikkea hyvät kalavedet. Ei sähköä, ei puhelinta eikä myöskään tietä perille, mutta ei näitä mukavuuksia kaivattu sen kummemmin. Veneet olivat mökin isännän todellinen harrastus, veneen piti olla kauniisti muotoiltu, kevytsoutuinen ja kevyesti keinua aaltojen harjalla kovassakin tulessa. Pian nousi rantaan venevaja ja sinne hankittiin Loviisasta saakka lehtikuusesta veistetty vene, joka äärimmäisen huolellisesti tilkittiin ja lakattiin joka kevät. Myöhemmin vene varustettiin kevyellä moottorilla. Soutumatkat ulottuivat suotuisalla säällä Kelveneelle saakka. Kalastus oli kaikkein tärkein harrastus ja Päijänteestä nousi kalaa etenkin alkuvuosina jokaisella uisteluretkellä. Padasjoella säilytettiin joitakin Samolan kesien aikaisia perinteitä: valoja ei saanut sytyttää ennen kuin ensimmäinen kuhilas ilmestyi pellolle. Silloin vasta oli öljylampun ja kynttilöiden sytyttämisen aika. Ainoa huvilatyylistä muistuttava yksityiskohta oli isännän omakätisesti muotoonleikkaamat leppäpensaat. Au-

totie perille, puhelin ja sähkövalo tulivat ajankohtaisiksi vasta seuraavan sukupolven alkaessa isännöidä.

Heikki Lähimaa jäi eläkkeelle K.O.P.:n johtokunnasta v. 1958, 68-vuotiaana. Hän oli silloin työskennellyt K.O.P.:ssa melkein 40 vuotta, muutamia kuukausia vaille. Hän jatkoi vielä Rauma-Repolan hallintoneuvostossa vuoteen 1966.

”Kullakin ajalla on omat vaikeutensa, mutta kun ihminen ei niitä suuretele vaan suhtautuu niihin tyyneydellä ja luottaa kaiken järjestyvän niin kyllä sitä jaksaa vaikeastakin ajasta selviytyä”, hän kirjoitti perheelleen kun ensimmäisen kerran oli jouduttu lähtemään Viipurista. Kanssaihmiisiinsä hän suhtautui myönteisesti ja ymmärtäen. Nuorelle sukulaismiehelle joka kiukustuneena purki sydäntään kertoen mitä vääryyttä oli kärsinyt työtovereiden taholta ja ihmetteli, eikö sedälle koskaan tapahtunut tällaista, hän sanoi veitikkamainen pilkahdus silmäkulmassaan: ”Mie nääs vanhannakki tuun ihmisiin kans toimee”.

Hänen hautajaisissaan tammikuussa 1969 hänen vävynsä siunasi hänet haudan lepoon. Pääjohtaja Matti Virkkunen, jonka kanssa hän oli lämpimästi ystäväystynyt, piti muistopuheen, jossa hän kuvasi Heikki Lähimaata humanistina ja isänmaan ystävänä joka jo varhain oli omaksunut suomalais-kansallisen ajattelutavan ja omisti näille aatteille koko elämänsä.